

Deel I

“Ik zie geen goed in het hebben van verschillende meesters;
Laat slechts één meester zijn, laat slechts één koning zijn.”

Deze woorden laat Homerus Ulysses uitspreken wanneer hij het volk toespreekt. Mocht hij niet méér gezegd hebben dan “Ik zie geen goed in het hebben van verschillende meesters”, dan zou dat goed gesproken zijn. Logischerwijs had hij moeten vast houden dat, in regel ‘verschillende meesters’ niet goed zijn, omdat de macht van één man alleen al, van zodra hij de titel van meester krijgt, misbruikt en onredelijk wordt. In tegendeel verklaard hij wat absurd lijkt: “Laat slechts één meester zijn, laat slechts één koning zijn”. We mogen echter niet al te kritisch zijn over Ulysses, die op dat moment misschien wel verplicht was deze woorden te zeggen om een muiterie in het leger te voorkomen en om deze reden, in mijn opinie, deze taal eerder koos uit noodzaak dan om de waarheid. Toch, in het licht der rede, is het een grote onfortuinlijkheid daar te staan en te roepen om één meester, want het is onmogelijk zeker te weten of hij vriendelijk zal zijn, omdat het altijd in zijn macht ligt wreed te zijn wanneer hij dat wil. En wat betreft het hebben van verschillende meesters, overeenstemmend met de hoeveelheid iemand er heeft, des te meer onfortuinlijk die is. Alhoewel ik op dit moment niet wens in te gaan op deze veel besproken vraag, namelijk of nog andere vormen van regeren boven monarchie te verkiezen zijn, toch zou ik willen weten, vooraleer twijfel te zaaien over de plaats die monarchie zou moeten innemen onder gemeenschappen, of het wel aan zulke groep toebehoort, omdat het moeilijk te geloven valt dat er iets van gemeenschappelijk is in een land waar alles aan één meester toebehoort. Deze vraag, toch, kan voor een andere keer behouden blijven en vereist eigenlijk een aparte behandeling daar het vanwege haar eigenheid verschillende politieke discussies impliceert.

Voor nu zou ik enkel willen begrijpen hoe het komt dat zo veel mensen, zo veel dorpen, zo veel steden, zo veel naties, soms lijden onder onder één enkele tiran die geen enkele macht bezit dan de macht die zij hem geven; die hen schade kan berokkenen enkel in de mate waarin zij bereid zijn hem te verdragen; die hen absoluut niet zou kunnen verwonden tenzij zij verkiezen hem aan te nemen eerder dan hem tegen te spreken. Zeker een opmerkelijke situatie ! Niettemin is het zo gewoon dat men meer verdrietig moet zijn dan verwonderd over het spektakel dat een miljoen mensen gezamenlijk dienen in misérie, hun nek onder het juk, niet beperkt door een grotere meerderheid dan de hunne, maar simpel, zo lijkt het, verheugd en gecharmeerd door de naam van één man alleen wiens macht ze niet hoeven te vrezen, want hij is, dat is evident, de ene persoon wiens kwaliteiten zij niet kunnen bewonderen vanwege zijn onmenselijkheid en brutaliteit tegenover hen. Een zwak karakteristiek van menselijke aard is dat we vaak gehoorzamen aan kracht; we moeten toegevingen maken; wijzelf kunnen niet altijd de sterkste zijn. Daarom, wanneer een natie beperkt is door het lot van oorlog, dienstig voor één enkele kliek, zoals gebeurde toen Athene haar dertig tirannen diende, dan moet men niet verbaasd zijn dat de natie gehoorzaamd, maar simpel verdrietig zijn door de situatie; of beter, in plaats van verbaasd of verdrietig te zijn; geduldig het kwaad overdenken en hoopvol vooruit te kijken naar een blijere toekomst.

Onze natuur is zo dat de gewone plichten van menselijke relatie een groot deel van de koers van ons leven bezetten. Het is redelijk om deugd voor lief te hebben, goede

daden te achten, dankbaar te zijn voor goeds gelijk van welke bron we ze mogen ontvangen, en, vaak, een beetje van ons comfort op te geven met de bedoeling de eer en het voordeel te verhogen van een man die we liefhebben en die het verdient. Daarom, wanneer de inwoners van een land een groots personage gevonden hebben die blijk gaf van een zeldzame voorzienigheid in hun bescherming in een noodgeval, zeldzame onverschrokkenheid ter hunne verdediging, zeldzame bezorgdheid in hun te regeren, en wanneer, van dat punt af, zij hem gewoontegetrouw gehoorzamen en rekenen op hem in die mate dat zij hem bepaalde voorrechten verlenen, dan verwijderen ze hem van een positie waarin hij goed deed en plaatsen ze hem in een hoedanigheid waarin hij kwaad mag doen. Zeker, wanneer hij doordoeft goede wil te manifesteren zal niemand angst moeten hebben van een man die blijkbaar over het algemeen goed schikt.

Maar mijn God ! Welk vreemd fenomeen is dat? Welke naam zullen we het geven? Wat is de aard van deze onfortuinlijkheid? Welke ondeugd is het, of, beter, welke degradatie? Een eindeloze hoeveelheid van mensen te zien niet enkel gehoorzamend, maar gedreven naar slavernij? Niet overheerst, maar getiranniseerd? Deze armzaligen hebben geen rijkdom, geen verwanten, vrouw noch kinderen, zelf niet een leven dat zij het hunne kunnen noemen. Zij lijden onder plunderingen, roekeloosheid, wreedheid, niet van een leger, niet van een horde barbaren, op rekening van wie ze hun bloed moeten vergieten en hun leven offeren, maar van een enkele man, niet van een Hercules noch van een Samson, maar van een enkele kleine man. Al te vaak is dezelfde kleine man de meest laffe en verwijfde in het land, een vreemdeling voor het kruis van de strijd en afwachtend op de gronden van het toernooi; niet enkel zonder energie om mensen met kracht te dirigeren, maar met amper genoeg viriliteit om met een gewone vrouw het bed te delen ! Zullen we onderwerping aan dergelijke leider laf noemen? Zullen we zeggen dat degenen die hem dienen laf en flauwhartig zijn? Als twee, als drie, als vier, zichzelf niet verdedigen tegen de ene kunnen we deze omstandigheid verrassend maar niettemin ontvankelijk noemen. In deze zaak is het gerechtvaardigd een gebrek aan moed te vermoeden. Maar als honderd, als duizend de capriolen van een enkele man verdragen, moeten we dan niet eerder zeggen dat zij geen moed missen als wel de wens tegen hem in te gaan, en dat dergelijke houding eerder een indicatie is van onverschilligheid dan van lafheid? Wanneer niet honderd, niet duizend, maar honderd provincies, duizend steden, een miljoen mensen, weigeren een enkele man te bestormen, wiens vriendelijkst ontvangen behandeling zij kregen het toebrengen van dienstigheid en slavernij is, hoe zullen we dit noemen? Is het lafheid? Natuurlijk is er in elke ondeugd onvermijdelijk een limiet waar men niet aan voorbij kan. Twee, misschien tien, kunnen voor één vrezen; maar wanneer duizend, een miljoen, duizend steden, falen zichzelf te beschermen tegen de dominantie van één man, kunnen we dat geen lafheid noemen, want lafheid zinkt niet zo een diepte, niet meer dan dat heroïsme wordt genoemd voor de moeite van één individu om een kasteel te herleiden tot schaalgrootte, een leger aan te vallen, of een koninkrijk te veroveren. Welke monsterachtige ondeugd, dan, is dit dat niet eens verdient lafheid genoemd te worden, een ondeugd waar geen term verachtelijk genoeg voor kan gevonden worden, welke de natuur zelf ontkent en onze tongen weigeren te benoemen?

Plaats aan een zijde vijftigduizend gewapende mannen en aan de andere kant hetzelfde aantal, laat ze samenkomen in strijd, een zijde vechtend om hun vrijheid te behouden, de andere om het af te nemen; aan wie zou jij, een gok, de overwinning beloven? Welke mannen denk je zullen meer galant het gevecht toe marcheren -zij die anticiperen, als beloning op hun lijden, voor het behoud van hun vrijheid, of zij die geen enkele prijs kunnen verwachten voor de uitgewisselde slagen dan de slavernij van anderen? Een zijde zal voor haar ogen de zegeningen van het verleden en de hoop van gelijkaardig geluk in de toekomst hebben; hun gedachten zullen minder lang stilstaan

bij de in vergelijking korte pijn van strijd dan over wat zij mogelijk voor altijd te verdragen krijgen, zij, hun kinderen, en al hun nakomelingen. De andere zijde heeft niets ter inspiratie voor de moed behalve de zwakke drang van hebzucht, dat wegebt voor gevaar en dat nooit zo scherp kan zijn, zo lijkt het mij, dat het niet met wanhoop vervuld zal raken door de minste druppel bloed uit wonden. Bedenk juist de beroemde veldslagen van Miltiades, Leonidas, Themistocles, vandaag nog steeds fris in het geheugen van de opgenomen geschiedenis en in de gedachten van mensen alsof zij pas gisteren hebben plaatsgehad, veldslagen gevochten in Griekenland voor het welzijn van de Grieken en als voorbeeld voor de wereld. Welke macht denk je gaf aan slechts een handvol mannen niet de sterkte maar de moed de aanval te weerstaan van een vloot zo enorm dat zelfs de zeeën belast waren, en de legers te verslaan van zoveel naties, legers zo immens dat hun officieren alleen reeds de volledige Griekse macht overtrof? Wat was het anders dan het feit dat in deze glorieuze dagen deze strijd niet zozeer een gevecht van Grieken tegen Perzen representeerde dan wel een overwinning van vrijheid over dominantie, van vrijheid over hebzucht?

Het verbaast ons verhalen te horen over het heroïsme die vrijheid opwekt in de harten van zij die ze verdedigen; maar wie kan verhalen geloven van wat er elke dag gebeurd onder de inwoners van een land, wie kan echt geloven dat een man alleen honderdduizend mensen mag mishandelen en ze beroven van hun vrijheid? Wie zou zo'n bericht, mocht hij het nog maar horen, voor waar aannemen zonder getuige te zijn van het evenement? En mocht deze situatie zich voordoen in een ver land en ons gerapporteerd, wie onder ons zou niet veronderstellen dat het verhaal imaginair of uitgevonden, en niet echt waar is? Het is duidelijk er is geen nood tot vechten om deze enkele tiran te overwinnen, want hij wordt automatisch verslaan als het land weigert toe te stemmen met haar eigen slavernij: het is niet nodig hem van iets te beroven, maar simpelweg hem niets te geven; Het is niet nodig dat het land een poging doet iets te doen voor zichzelf op voorwaarde dat het niets doet tégen zichzelf. Het is daarvoor dat de inwoners zelf hun eigen onderwerping toelaten, of, beter toebringen, terwijl door de onderwerping op te houden, zij een eind zouden brengen aan hun slavernij. Een volk onderwerpt zichzelf, snijdt zichzelf de keel, wanneer, als ze een keuze hebben tussen vazallen en vrije mensen te zijn, hun vrijheden verlaten en het juk aannemen, geven toestemming voor hun eigen ongeluk, of, beter blijkbaar verwelkomen het. Mocht het het volk iets kosten hun vrijheid te herstellen, ik zou niet aansporen tot actie voor dit einde, hoewel er niets is dat een mens meer zou moeten liefhebben dan de herstelling van zijn eigen natuurlijk recht, hem te veranderen van een lastdier terug naar een man, zo te zeggen. Ik verlang van hem niet zo veel onverschrokkenheid; laat hem de twijfelachtige veiligheid van het armzalige leven verkiezen, boven de onzekere hoop op leven zoals hij verkiest. Wat dan? Als om vrijheid te hebben niets meer nodig is dan het te verlangen, als enkel een simpele daad van de wil noodzakelijk is, is er dan een natie in de wereld die overweegt dat één enkele wens een te hoge prijs is om rechten terug te winnen, die ze eigenlijk ten koste van hun bloed zouden moeten terugkopen, rechten zoals die hun verlies alle mannen van eer tot het punt moet brengen dat leven als ondraaglijk voelt en de dood zelf een verlossing?

Iedereen weet dat het vuur van een kleine vonk groter zal worden en steeds hoger zal uitbarsten zolang het hout vindt om te branden; toch zonder te worden gedoofd door water, maar slechts door geen brandstof meer te vinden als voer, verteert het zichzelf, sterft uit, en is niet langer een vlam. Gelijkaardig, hoe meer tirannen plunderen, hoe meer ze hunkeren naar meer, hoe meer ze ruïneren en vernietigen; hoe meer men ze toelaat, en hen gehoorzamen, bij al dat worden ze machtiger en meer formidabel, hoe meer klaar ze staan om uit te roeien en te vernietigen. Maar als niet één ding hun wordt toegestaan, als, zonder geweld ze simpelweg niet worden gehoorzaamd, dan worden ze naakt en ontdaan als niets, zoals, wanneer de wortels geen voeding krijgen, de tak

dor wordt en sterft.

Om het goede wat ze verlangen, de onverschrokkenen vrezen geen gevaar, de intelligenten weigeren niet het lijden te ondergaan. Het zijn de domme en laffe die noch in staat zijn harde tijden te verdragen, noch hun rechten zoeken te rechtvaardigen; zij stoppen naar ze te verlangen, en verliezen door timiditeit het heroïsme dat werd aangewakkerd door de moeite hun rechten op te eisen, hoewel het verlangen ze te genieten steeds blijft als deel van hun natuur. Een verlangen gewoon bij beiden, de wijzen en de dommen, de moedigen en de lafaards, is dit verlangen voor al die dingen die, wanneer toe gekregen, hun blij en dankbaar zou moeten maken. Toch blijkt een element te ontbreken. Ik weet niet hoe het gebeurd dat de natuur faalt om in de harten van de mensen een brandend verlangen te plaatsen voor vrijheid, een zegen zo groot en zo wenselijk dat wanneer het verloren raakt al slechts volgt daarna, en zelfs de zegeningen die overblijven verliezen hun smaak en aroma vanwege hun corruptie door slavernij. Vrijheid is de enige vreugde waarop men niet lijkt aan te dringen; want zeker mochten ze het echt willen ze zouden het krijgen. Blijkbaar weigeren ze dit prachtig privilege omdat het zo makkelijk te verkrijgen is.

Arme, armoedige, en domme volkeren, naties beslist op hun eigen onfortuinlijkheid en blind voor hun eigen goed. Je laat jezelf voor uw eigen ogen beroven van het beste deel van uw opbrengsten; uw velden worden geplunderd, uw huizen geroofd, uw erfgoed meegenomen. U leeft in zo een manier dat u niet één enkel ding als het uwe kan opeisen; en het zou lijken alsof u overweegt uzelf gelukkig te achten om uw eigendom uit te lenen, uw familie, en uw eigenste levens. Al deze verwoesting, deze onfortuinlijkheid, deze ruïne, komt neer op u niet van een buitenaardse vijand, maar van de ene vijand aan wie u uzelf de macht schenkt, voor wie u moedig ten oorlog trekt, voor wiens grootheid u niet weigert uw eigen lichaam tot de dood te offeren. Hij die zo domineert over u heeft slechts twee ogen, slechts twee handen, slechts één lichaam, bezit niet meer dan de minste man onder de oneindige aantallen die rondlopen in uw steden; hij heeft inderdaad niets meer dan de macht die u verleent om u te vernietigen. Waar heeft hij genoeg ogen verworven om u te bespioneren, wanneer jij ze ze niet gegeven hebt. Hoe kan hij zoveel armen hebben om u te slaan, als hij ze niet leent van u? De voeten die uw steden vertrappelen, waar haalt hij ze als ze niet de uwe zijn? Hoe heeft hij enige macht over u dan door u? Hoe zou hij durven u te bestormen als hij geen medewerking kreeg van u? Wat kan hij doen met u als u uzelf niet samenspannt met de dief die u plundert, als u niet medeplichtig was aan een moordenaar die u vermoordt, als u zelf geen verrader was? U zaait uw oogst zodat hij ze mag plunderen, u installeert en bemeubeld uw huizen om hem goederen te geven voor het roven; u stuurt uw dochters zodat hij er zijn lust op mag bevredigen; u brengt uw kinderen groot zodat hij beroep mag doen op de grootste privilege die hij kent - ze te leiden naar zijn veldslagen, uitgeleverd te worden aan de slachterij, dienstig gemaakt te worden voor zijn honger naar meer en als de instrumenten van zijn wraak, u geeft uw lichaam over aan hard labeur zodat hij zich tevreden mag stellen in heerlijkheden en baden in zijn vuile pleziertjes; u verzwakt uzelf om hem sterker en machtiger te maken om u onder controle te houden. Van al deze affronten, zoals de echte beesten van het veld niet zouden verdragen, kan u uzelf afzetten als u probeert, niet door actie te ondernemen, maar slechts door te willen vrij zijn. Zoek een oplossing om niet meer te willen dienen, en je bent in eens vrij. Ik vraag u niet uw handen te plaatsen op de tiran en hem omver te werpen, maar simpel, dat u hem niet meer steunt; dan zul je hem zien, zoals een grote Colossus wiens sokkel is weggetrokken valt van zijn eigen gewicht en breekt in stukken.

(eigen) vertaling uit: The Politics of Obedience,
The Discourse of Voluntary Servitude

Etienne de la Boétie
Black Rose Books, Montreal
ISBN 1 55164 088 8